

№ 40 (249)
Кастрычнік 2008 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

У нумары:

- **Народжаны ў Беларусі:**
Фёдар Стравінскі – стар. 4
- **Царкоўнае краязнаўства:**
Бялыніцкі абраз – стар. 6
- **Добры прыклад:** кніга аб
прозвішчах Калінавіччыны – стар. 7

На тым тыдні...

● **9 кастрычніка** ў мінскім Літаратурным музеі творчая суполка Беларускага саюза мастакоў «Пагоня» адкрыла **выстаўку «Нябесныя бегі»**, прысвечаную 120-гадоваму юбілею Язэпа Драздовіча. На ёй прадстаўлены жывапіс, графіка, скульптура і плакат.

● **15 кастрычніка** ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі адкрылася выстаўка **«Зямля і Космас Язэпа Драздовіча»**. Гэта сумесны праект Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі, Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, Музея старажытнабеларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі, Гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Заслаўе», Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа. Творы, якія захоўваюцца ў зборах гэтых музеяў, сталі асновай экспазіцыі, прысвечанай 120-годдзю з дня нараджэння Язэпа Драздовіча.

На выстаўцы экспануюцца хрэстаматычныя і малавядомыя творы мастака, выкананыя ў тэхніцы графікі, жывапісу, разьбы па дрэве, сярод якіх – знакамітыя дываны і макаткі: «З замкам над возерам. Накцюрн», «Тракайскі замак», «Папугай». Асобны раздзел экспазіцыі складаюць творы, прысвечаныя космасу: «Космас», «Штучнае мора. Жыццё на Марсе», «На адваротным баку Месяца».

● **16 кастрычніка** ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь прайшоў **вечар памяці** народнага артыста Беларусі, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР і Беларусі, **кампазітара Анатоля Багатырова** (да 95-годдзя з дня нараджэння). У межах вечара прайшоў канцэрт з твораў А. Багатырова, прагляд дакументальнага відэафільма «Душа мая, элізіум теней», успаміны кампазітараў – вучняў майстра.

● **18–19 кастрычніка** ў Архікафедральным касцёле Імя Найсвяцейшай Панны Марыі ў Мінску прайшоў **форум з нагоды 30-годдзя пантыфіката папы рымскага Яна Паўла II** пад дэвізам «Не бойцеся!». Менавіта гэтыя словы пантыфік прамовіў падчас сваёй першай імшы на новай пасадзе 22 кастрычніка 1978 года. Пачатак форуму паклала адкрыццё тэматычнай фотавыстаўкі, якую беларусам падарыў асабісты фатограф папы Гжэгаш Галонзка, які суправоджаў Яна Паўла II падчас усіх яго паломніцтваў. Акрамя таго, адбылася прэм'ера фільма пра Яна Паўла II, прэзентацыя кнігі і дакументаў пантыфіка. У касцёле таксама прайшло адкрыццё бюста Яна Паўла II.

Падчас канферэнцыі

«Лепельскія чытанні»

10 кастрычніка 2008 года ў г. Лепель адбылася III навукова-практычная канферэнцыя «Лепельскія чытанні». Мерапрыемства было арганізавана і праходзіла ў Лепельскім раённым краязнаўчым музеі. Было заяўлена 31 паведамленне.

У канферэнцыі ўзялі ўдзел супрацоўнікі Інстытута гісторыі НАН Беларусі даследчыкі-археолагі М. Чарняўскі, П. Кенька, З. Харытановіч, А. Вайцяховіч, М. Клімаў. Віцебск быў прадстаўлены супрацоўнікамі Віцебскага дзяржаўнага абласнога архіва, Віцебскага абласнога краязнаўчага музея і Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава. З Полацка прыехалі навуковыя супрацоўнікі краязнаўчага музея і выкладчыкі Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта

та. З боку гаспадароў выступленні зрабілі супрацоўнікі раённага краязнаўчага музея і мясцовыя краязнаўцы, а таксама супрацоўнікі Бярэзінскага біясфернага запаведніка.

Усе даклады былі зроблены на высокім навуковым узроўні, аднак шэраг паведамленняў выклікаў асаблівую цікавасць удзельнікаў канферэнцыі. Тэме штодзённага жыцця на акупаванай тэрыторыі ў час Другой сусветнай вайны было прысвечана выступленне кандыдата гістарычных навук, дацэнта кафедры гісторыі і беларусазнаўства Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта Я. Грэбня: «Судовая сістэма на Лепельшчыне ў гады нацысцкай акупацыі (1942–1944 гг.)». Лакальнае даследаванне гэтай з'явы дазволіла па-іншаму зірнуць на жыццё на акупаванай тэрыторыі. А пасля выступлення кандыдата гістарычных навук, дацэнта кафедры айчыннай і ўсеагульнай гісторыі ПДУ У. Лобача з паведамленнем «Міфасемантыка сядзібы ў традыцыйнай культуры беларусаў Лепельшчыны» час, адведзены на адказы на пытанні, заняў больш за чытанне даклада.

Цікавую дыскусію выклікаў даклад кандыдата філалагічных навук, супрацоўніцы Інстытута МЭФ НАН Беларусі Т. Валодзінай «Белякоўскі чорт: вузкалакальнае лепельскае вераванне ў агульнаэтнічным кантэксце». Некаторыя прысутныя настолькі зацікавіліся гэтым феноменам, што прапаноўвалі выехаць на месца былой вёскі і там працягнуць практычныя даследаванні. З новымі звесткамі пра славуцкія лепельскіх асоб (І.І. Мароза і У.П. Жданоўскага) выступіў кандыдат біялагічных навук, загадчык кафедры экалогіі і аховы прыроды ВДУ імя П.М. Машэрава А. Дарафееў. Адзначым, што калі пра лепельскага селекцыянера, «беларускага Мічурына» – І.І. Мароза пэўную інфармацыю знайсці можна, то пра лёс Жданоўскага дагэтуль амаль нічога не было вядома.

Пасля таго, як большасць выступленняў была агучана, канферэнцыя працягнулася ў Бярэзінскім біясферным запаведніку. Удзельнікі пабылі на захапляльнай экскурсіі, наведалі музей і пазнаёміліся з працай запаведніка. Па матэрыялах канферэнцыі плануецца выданне зборніка.

Адзначым, што з раённых цэнтраў Віцебскай вобласці на цяперашні час (за выключэннем Полацка і Оршы), толькі два працягваюць правядзенне раённых краязнаўчых канферэнцый – Гарадок і Лепель. У Лепелі – гэта прынцыповая пазіцыя кіраўніцтва музея А. Стэльмах і аддзела культуры райвыканкама – Т. Бароха.

Мікалай ПІВАВАР

У верасні Маладзечанская цэнтральная раённая бібліятэка імя Максіма Багдановіча наладзіла навукова-краязнаўчую канферэнцыю «Шляхамі Вацлава Ластоўскага», прысвечаную 125-годдзю з дня нараджэння гісторыка, пісьменніка, акадэміка АН Беларусі. Удзел у канферэнцыі прынялі вядомыя даследчыкі, краязнаўцы з розных мясцін Беларусі (Л. Гардынец, Г. Запартыка, М. Казлоўскі, А. Пашкевіч, С. Чыгрын і інш.). Сярод іх быў і Барыс Браццук, які нарадзіўся ў 1978 годзе ў Барысаве, скончыў Вілейскае ПТВ-48 і Магілёўскі бібліятэчны тэхнікум, а цяпер заканчвае БДУ культуры і мастацтваў. Друкуецца ў розных рэгіянальных газетах, уклад і выдаў некалькі кніг і брашур па пытаннях гісторыі і культуры, краязнаўства. У «КГ» друкуецца ўпершыню.

Вяртанне Вацлава Ластоўскага (Паводле матэрыялаў беларускіх даследчыкаў)

У тым, што ў грамадскую свядомасць, у агульнакультурны кантэкст вернуты імя і спадчына Вацлава Ластоўскага, ёсць, несумненна, вялікая гістарычная справядлівасць. Больш чым з паўвекавага забыцця вярнуўся яскравы палітык, неардыннарны вучоны, самабытны майстар слова, няўрымслівы рэдактар-выдавец. Ён пачынаў і рэалізоўваў справы новыя, маштабныя, ішоў, як правіла, па цаліку. Сваім прыкладам ён нібы заклікае нас, сённяшніх, не спыняцца перад нязведаным, шукаць вырашэння няпростых, праблемных пытанняў і сітуацый.

Вацлаў Ластоўскі, як і некаторыя іншыя выдатныя асобы (Іван і Антон Луцкевічы, Цётка, Карусь Каганец), умеў сумяшчаць палітыку з навукай і культурай, хоць гэта вельмі складана. Гэтыя людзі маглі вызначаць прыярытэты, яны засноўвалі перыядычныя выданні, стваралі і выпускалі зборнікі, слоўнікі, падручнікі, былі пачынальнікамі ў шырокім сэнсе слова.

Як сёння ўяўляецца, Вацлаў Ластоўскі – постаць прамыяная і магутная. Таму будзем спадзявацца, што ў XXI стагоддзі нашы дзеці і ўнукі па-сапраўднаму зразумеюць Власта, і кожная беларуская сям'я будзе мець яго «Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік» і «Гісторыю беларускай (крыўскай) кнігі»...

Згадка пра названы «Слоўнік...» невыпадковая. Як сведчаць спецыялісты, аўтар выдання быў выдатным лексіколагам, захавальнікам і стваральнікам моўных скарбаў. Яго слоўнік рас-

цэнываецца як унікальная з'ява. Што ж датычыцца «Гісторыі...», то яна, па сутнасці, наша першая галіновыя энцыклапедыя. Па значнасці гэты шырокафармаваны фаліант у 776 старонак можна адразу паставіць за «Біблію» Францішка Скарыны і Статутам Вялікага княства Літоўскага. А яшчэ мне хочацца «Гісторыю...» параўнаць з «Гісторыяй дзяржавы Расійскай» М. Карамзіна. Гэтая праца, хоць і належыць сваёй эпосе, але з'яўляецца актуальнай і па сённяшні дзень.

За два дзесяці гадоў, што прайшлі з дня поўнай рэабілітацыі Вацлава Ластоўскага, зроблена нямала ў справе вяртання яго мастацкай і навуковай спадчыны. Пачынаючы з канца 1980-х гадоў творы пісьменніка неаднаразова змяшчаліся ў перыядычным друку («Літаратура і мастацтва», «Беларусь», «Спадчына», «Маладосць»), яны ўключаліся ў серыйныя выданні («Дзень паэзіі»). Значнай падзеяй у нацыянальным культурным жыцці стаў выхад яго «Выбраных твораў» (1997) у прэстыжнай серыі «Беларускага кнігазбору» (да яго выйшлі толькі аднагоміні Яна Чачота і Максіма Багдановіча).

У 1991 годзе акадэмічнае выдавецтва «Навука і тэхніка» перавыдала памянёны ўжо «Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік», а ў 1992 годзе ў выдавецтве «Універсітэцкае» ўпершыню пасля 1910 года зноў убачыла свет «Кароткая гісторыя Беларусі». У перыядычным друку і навуковых выданнях з'явілася значная колькасць публікацый, у якіх выразна высвечваецца маштаб

асобы «неадменнага сакратара Адраджэння» (так выразна і дакладна назваў Вацлава Ластоўскага галоўны на сёння яго біёграф Язэп Янушкевіч). Прычым у першых па часе артыкулах акцэнт рабіўся на біяграфічных момантах, імя і справы Ластоўскага ачышчаліся ад вульгарызатарскага моху, падкрэслівалася і замацоўвалася яго роля як грамадска-палітычнага дзеяча, ідэолага адраджэнскага руху. Што ж тычыцца публікацый апошніх чатырох-пяці гадоў, то ў іх відавочна пераважае літаратурна-крытычны (шырай – культуралагічны) аналіз мастацкай спадчыны. Той ці іншы ўнёсак у асэнсаванне заслуг Вацлава Ластоўскага перад беларускай культурай зрабілі Барыс Сачанка, Анатоль Сідарэвіч, Ірына Багдановіч, Яўген Лецка, Анатоль Грышкевіч, Генадзь Кісялёў, Алег Лойка, Юрась Пацюпа, Дзмітрый Бугаёў, Алесь Пашкевіч, Алесь Макаравіч, Вольга Шынкярэнка ды іншыя. У акадэмічнай серыі «Нашы славытыя землякі» выйшла кніга Язэпа Янушкевіча «Неадменны сакратар Адраджэння: Вацлаў Ластоўскі» (1995). Яго творчасці прысвечаны манаграфічны раздзел у першым томе фундаментальнага навуковага даследавання «Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя» ў 4-х тамах, падрыхтаванага Інстытутам літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі (аўтар раздзелу Язэп Янушкевіч). «Творчасць Вацлава Ластоўскага ў ідэйна-мастацкім кантэксце беларускай літаратуры XX стагоддзя» – прадмет дысертацыйнага даследавання Вольгі Барысенка (2000).

Пра адукацыйную дзейнасць Ластоўскага вельмі пранікнёна і разам з тым змястоўна гаварылася на юбілейнай вечарыне, прымеркаванай да яго 110-годдзя, у сталічным ДOME літаратара, на прэзентацыі «Выбраных твораў» пісьменніка. Зноў жа ў сувязі з 110-годдзем народзінаў Ластоўскага Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт і Навукова-асветніцкі цэнтр імя Франціска Скарыны правялі навуковую канферэнцыю, дзе з дакладамі выступілі каля трыццаці вучоных з Беларусі, Літвы, Польшчы і Расіі. 18 лістапада таго ж года (1993) навуковая канферэнцыя, прысвечаная Вацлаву Ластоўскаму, была праведзена ў Вільні.

Цяпер, як бачым, Вацлава Ластоўскага помняць, даследаваннем яго мастацкай і навуковай творчасці, грамадска-палітычнай дзейнасці займаюцца

гісторыкі, літаратуразнаўцы, пішуць новыя штрыхі да партрэта чалавека трагічнага лёсу і высокіх памкненняў.

Барыс
БРАЦУК,
г. Вілейка

Да 600-годдзя Грунвальдскай бітвы

15 ліпеня 2010 года спаўняецца 600 гадоў самай вялікай бітве Сярэднявечча – Грунвальдскай, у якой войскі пад камандаваннем вялікага князя ВКЛ Вітаўта і караля Польшчы Ягайлы разграмілі шматтысячную армію Тэўтонскага ордэна. На баку ўсходніх славян, якія прынялі ўдзел у разгроме тэўтонцаў, біліся ваяры з больш чым 30 гарадоў і земляў, што тэрытарыяльна належалі да этнічна беларускіх. Многія беларускія харугвы зрабілі неацэнны ўклад у разгром ордэна, пра што сведчаць шматлікія архіўныя дакументы таго часу і больш пазнейшыя даследаванні Грунвальдскай бітвы.

Сёння ход бітвы пад Грунвальдам і вынікі разгрому Тэўтонскага ордэна вивучаюцца ў старэйшых класах беларускіх школ па падручніках курса «Гісторыя Беларусі». А выраз «...дзякуючы перамоце пад Грунвальдам, больш за 500 гадоў нага нямецкага салдата не ступала на зямлю Беларусі» стаў вызначальным для лёсу нашай краіны. Цяпер у выніку гістарычных перамоў слаўная перамога ў Грунвальдскай бітве прыпісана палякам, літоўцам, расіянам, чэхам. Аднак, у гэтых краінах урады і грамадскія арганізацыі плануюць адзначыць вялікую гістарычную дату разам з дзяржаўнымі ўстановамі.

Але нашчадкамі гэтай перамогі з'яўляюцца і беларусы, якія вылучылі вялікія сілы для Грунвальдскай бітвы і панеслі вялікія ахвяры для вялікай Перамогі. Таму вельмі важна, каб яна была адзначана і ў незалежнай Беларусі.

Зыходзячы з гэтага, сябры культурна-асветнага клуба «Спадчына» лічаць, што 600-годдзе перамогі пад Грунвальдам – нацыянальнае вайсковое свята, якое трэба адзначаць на дзяржаўным узроўні. Сябры клуба «Спадчына» шмат робяць, каб узнавіць дзяржаўны статус гадавіны перамогі пад Грунвальдам. Напрыклад, у Музеі выяўленчага мастацтва ў Старых Дарогах назваўся і выстаўляецца шмат мастацкіх твораў, прысвечаных Грунвальдскай бітве і яе героям. Да таго ж, на сядзібе Музея ўпершыню ў Беларусі ўсталяваны помнік «Героям Грунвальда», на якім змешчаны партрэты палкаводцаў – князя Вітаўта Вялікага і караля Ягайлы, пералічаны назвы харугваў з беларускіх земляў, што бралі ўдзел у гэтай сечы.

Але ў 600-ю гадавіну перамогі ў вялікай бітве гэтага не дастаткова. Таму сябры клуба «Спадчына» звярнуліся да старшыні Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь Сяргея Сідорскага з прапановай адзначыць гэтую вялікую дату ў гісторыі краіны на дзяржаўным узроўні. Для гэтага яны прапануюць ажыццявіць стварэнне і ўстаноўку помніка «Героям Грунвальда» ў сталіцы Беларусі – горадзе Мінску, жыхары якога таксама праявілі гераізм, а многія з іх склалі галовы на полі бітвы. Ак-

рамя таго, заклікаюць у Краўсім замку стварыць музей Грунвальдскай бітвы. У гарадах, ад якіх у бітве таксама бралі ўдзел харугвы (Гродна, Віцебск, Нясвіж, Слуцк, Ліда і інш.), назваць вуліцы ў гонар пераможцаў – «Грунвальдская»; Міністэрству фінансаў да 600-й гадавіны Грунвальдскай бітвы адкажыць памятную манету, а Міністэрству сувязі – выдаць памятную паштовую марку і канверты.

Нацыянальная Акадэмія навук Беларусі і яе Інстытут гісторыі маглі б выдаць зборнік гістарычных матэрыялаў, прысвечаных гэтай бітве, правесці навуковую канферэнцыю і выдаць таксама яе матэрыялы асобнай кнігай, у якой было б аб'ектыўна пададзена наша нацыянальнае стаўленне да гэтай велічнай бітвы Сярэднявечча і той ролі, што ВКЛ адыграла ў ёй.

Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь магло б таксама садзейнічаць таму, каб да 600-годдзя Грунвальдскай перамогі ў вайсковых часцях Узброенных Сіл Беларусі былі праведзены ўрокі патрыятычнага выхавання, на якіх бы маладым салдатам распавядалася пра Грунвальдскую бітву, пра яе стратэгічны і тактычны асаблівасці, пра вынікі перамогі над тэўтонцамі для беларускіх земляў.

Клуб «Спадчына» спадзяецца на зацікаўленасць грамадскіх арганізацый і творчых саюзаў у справе ўшанавання герояў Грунвальда, больш абгрунтаванага і глыбокага вивучэння гісторыі бітвы, стварэння мастацкіх і літаратурных твораў на гэтую тэматыку, ажыццяўлення іншых культурна-асветных мерапрыемстваў.

Дата 600-годдзя перамогі пад Грунвальдам будзе спрыяць умацненню гістарычнай памяці беларускага народа і кансалідацыі нацыі ў будаўніцтве незалежнай і вольнай Беларусі.

Да ўсіх зацікаўленых культурна-асветны клуб «Спадчына» звярнуўся са спецыяльным зваротам і распрацаваў план свайго ўдзелу ў юбілейных мерапрыемствах.

Анатоль БЕЛЫ,
старшыня культурна-асветнага
клуба «Спадчына»

Лістапад

1. Усе святыя. Памінальны дзень. Змітраўскія Дзяды. Асяніны. «Святыя дзяды, завём вас...».
2. Задушны дзень. Памінальны дзень.
4. Казанская. Дождж ці снег.
8. Зміцер. «Да Змітра дзеўка хітра». Канец надзеі выйсці замуж у гэтым годзе.
9. Тодар. «На Тодора поўна камо-ра».
10. Параскі. Апякунка жанчын і рукадзелля.
11. Настуся. Настуся стрыжэ авечкі. Марцін.
12. Аргошка. Пачатак прадзення.
14. Кузьма-Дзям'ян. Апякун земляробства, кавалёў і вяселля.

21. Міхайлаў дзень. Абаронца ад грому. Мядзведзі ідуць у спячку.
22. Матрона. «3 Матроны стано-віцца зіма».
22. Хвёдар Студзенец.
25. Іван Міласцівы. Дзень падарункаў. Кацярыны. «Кацярына забрала лета».
- 27/14. Юстыніян. Піліп – прыра-дадзень Піліпаўскага посту (да 7 студзеня).
28. Піліпаўка – перадкалядны пост.
29. Мацей. «На Мацея зіма па-це».
30. Андрэй. Дзевочае свята. Ад-вент. Перадкалядны пост.

Складальнік Алесь ЛОЗКА

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць камплектаў

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ

КАРТКА

на газету

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____руб.	

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Калекцыя сумак з чароту з фондаў Браслаўскага раённага аб'яднання музеяў

У энцыклапедыі «Прырода Беларусі» і энцыклапедычным выданні «Этнаграфія» няма інфармацыі аб вырабах з чароту на Беларусі, але ў фондах Браслаўскага музейнага аб'яднання існуе калекцыя вырабаў тканых і пляценых з чароту. Магчыма, гэты накірунак пляцення больш позні, развіваўся лакальна і сустракаўся сярод насельнікаў прыбярэжных паселішчаў.

На Браслаўшчыне зараснікі чароту можна сустрэць на мелкаводдзі азёраў і рэк. У вільготных месцах, на балоце, заліўных лугах густымі пучкамі расце невысокая трава – сітнік. Сярод мясцовага насельніцтва для раслін, якія маюць порыстую сітавідную структуру, існуе агульная назва – сіта. Па звестках мясцовых жыхароў, нарыхтоўваюць яе да Яна. У гэты час сцябліны вельмі лёгка вырываюцца з прыкаранёвых лістоў. Спёблы маюць роўны зялёны ко-

ражнай частцы. Чарот для пляцення кошыкаў, напэўна, так і не пачаў выкарыстоўвацца, але з яго пачалі плесці і ткаць сумкі, ходнікі, адзенне для рыбакоў і пастухоў, аб чым сведчыць невялікая калекцыя гэтых вырабаў у фондах Браслаўскага музейнага аб'яднання, а таксама ўспаміны мясцовых жыхароў.

Святлана Браніславаўна Станкевіч (з 1932 года) нарадзілася ў в. Струста Браслаўскага раёна. Яна ўзгадвае, што ў в. Сруста пасля вайны «старухі» плялі з сіты «кашолкі» (сумкі з травы), ткалі маты для ўцяплення сценаў і дзвярэй у доме, ужывалі сіту ў ткацтве ходнікаў. Увогуле ў пасляваенныя часы людзі зноў вярнуліся да былых рамёстваў і тэхналогій пры выкарыстанні расліннай сыравіны.

З сіты плялі доўгія пляцёнкі – «касічкі» з трох ці чатырох саломін з роўным краем, якія пасля сшывалі па спіралі, як саламяныя капелюшы (верхнія рады пляцёнак нанізваліся на ніжнія і прышываліся). Такая сумка мела круглую форму і называлася «кашолка». Яна мела дзве ручкі, якія пля-

ліся з такіх жа косаў. Вырабы з сіты былі мяккія і моцныя. Ходнікі з сіты ляжалі ў хаце па некалькі гадоў.

Ганна Казіміраўна Угарэнка (з 1918 года) нарадзілася ў в. Жэймяны (4 км ад Боханаў). Яна расказвала, што ў 1953 годзе сама пляла сумкі з сіты, вазіла іх на ровары на продаж у Краславу (30 км ад дому) і прадавала па 2–3 рублі. Там на заробленыя грошы набывала лекі для хворага мужа, цукар, макароны. Навучылася плясці ад мамы. Плялі спачатку стужкі ў «елачку» ці ў «клетачку», абстуквалі іх малаточкам і пасля сшывалі дратвай. Ручкі таксама рабіліся з пляцёнак. Сумкі называліся «корфы», былі прыгожага зялёнага колеру. Сіту рвалі да Яна (каб не было на ёй мяцёлак) ці адразу з вясны, як толькі яна пачне расці з вады (у гэты час яна мяккая). Вырывалі траву рукамі, некалькі дзён яна ляжала на беразе, каб падвяліцца на сонцы, а потым ішла ў ход.

Аналізуючы дадзеную калекцыю і звесткі ад знаўцаў, можна зрабіць выснову, што на Браслаўшчыне ў 1930–1950-я вельмі шырока выкарыстоўвалі для пляцення чарот. Мясцовае насельніцтва вырабляла з яго пляцёнкі, якія сшываліся потым у палотны для вырабу «корфаў» і «кашолкаў». Матэрыял шырокадаступны, а тэхналогія пляцення нескладаная – можна яе вывучыць на занятках па пляценні і дэманстраваць падчас практыкумаў. Пры браслаўскім Музеі традыцыйнай культуры працуе гурток па пляценні і некалькі яго выпускнікоў валодаюць тэхналогіяй пляцення сумак з чароту. Гэта Людміла Іванаўна Гаран (з 1943 года) і Марыя Юльянаўна Шлабун (з 1944 года).

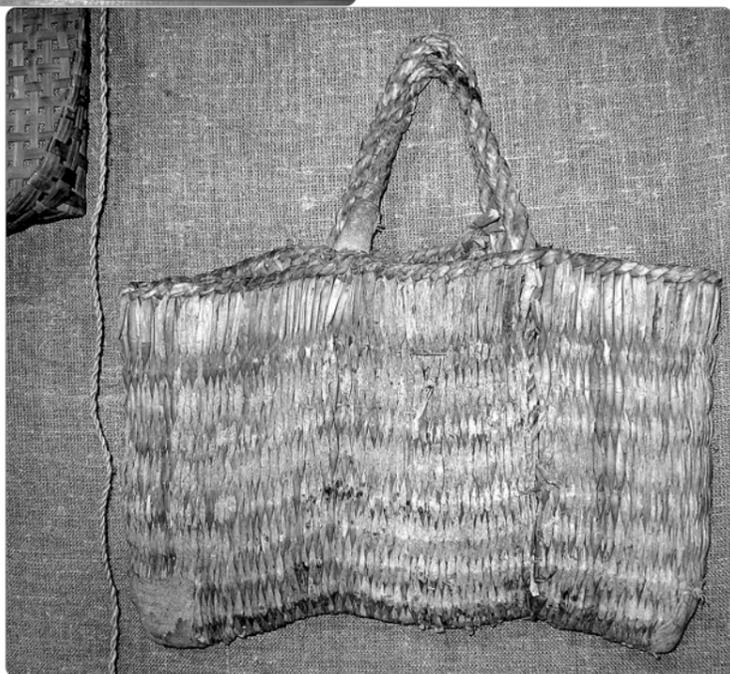
Эла ЗІНКЕВІЧ, загадчык Музея традыцыйнай культуры, г. Браслаў

лер, які можна захаваць пры сушэнні травы пад наваем.

У Маладзечанскім архіве захаваўся ліст 1923 года дрысвяцкага ксяндза Міхайлоўскага да старасты Браслаўскага павета, у якім ён піша пра ўтварэнне секцыі хатніх промыслаў у Дрысвятах у 1912 годзе і пра магчымасць стварэння падобных у Браславе. Ён звярнуў увагу: «... маецца таксама вялікая колькасць азёраў, а ў іх сіта. Гэта расліна па цяперашні дзень марнуецца непрадукцыйна, а магла б быць скарыстана для вырабу кошыкаў...».

Міхайлоўскі меў на ўвазе чарот, які расце ў прыбярэ-

Вучымся быць краязнаўцамі

Краязнаўцамі не нараджаюцца. Краязнаўцамі становяцца.

Зразумела, без любові да пэўных, найперш – родных, мясцін добрым знаўцам, даследчыкам іх гісторыі, культуры, прыроды не станеш. Але ж толькі тады, калі сама гэтая любоў будзе аплоднена глыбокімі ведамі пра людзей і падзеі, што звязаны з тым ці іншым краем, яго мову, вусную народную творчасць, флору, фауну і г.д., – толькі тады ты зможаш узбагаціць духоўна і сябе, і іншых. Адным словам, стаць сапраўдным краязнаўцам.

Менавіта такімі меркаваннямі кіраваліся супрацоўнікі кафедры тэорыі літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, калі гадоў восем таму прапанавалі студэнтам-філолагам факультату «Прыкладнае літаратуразнаўства», а ў ім, сярод асобных прадметаў трохгадовага факультату, – 18-гадзінны курс «Літаратурнае краязнаўства». Вядома, што найперш маладым настаўнікам-філолагам, як правіла, прапануюць весці ў школах краязнаўчыя гурткі. Але дзе ж даведацца пра навукова-метадычны асаблівасці краязнаўчай працы? Дзе пачуць ці прачытаць пра яе? На жаль, на філалагічных факультэтах нашых універсітэтаў курс краязнаўства не прадугледжаны...

«Прыкладнае літаратуразнаўства» разлічана не толькі на адукацыйнае ўзбагачэнне будучых настаўнікаў, але і на пашырэнне іх магчымасцяў у сферы іншай, а не толькі настаўніцкай, філалагічнай працы. Таму, безумоўна, адным літаратурным краязнаўствам прыкладнае не абмяжоўваецца. Тут і тэксталогія, архівазнаўства і археаграфія, бібліятэказнаўства і бібліяграфічнае краязнаўства, кнігазнаўства і выдавецкая справа, крыніцазнаўства і музеязнаўства, літаратурнае рэдагаванне і карэктура, тэорыя і практыка літаратурна-мастацкай крытыкі... Усё гэта – з філалагічным, найперш літаратуразнаўчым, ухілам. Вядуць асобныя прадметы такія вопытныя выкладчыкі, як дацэнты М.П. Кенька, П.П. Ткачова, старшы выкладчык І.У. Ківель, выкладчыца С.В. Шамякіна. Непасрэдна далучаны да выкладання «Прыкладнага літаратуразнаўства» і аўтар гэтага допісу. Несумненна, курс літаратурнага краязнаўства ўзбагачае ўсе пералічаныя вучэбныя прадметы. Але ж і яны дабратворна ўплываюць на паглыбленне і пашырэнне ведаў пра краязнаўчую навуку! Хіба можна стаць добрым краязнаўцам, не ведаючы хоць бы асноў архівазнаўства і музеязнаўства, крыніцазнаўства і бібліяграфічнага краязнаўства? Пытанне рытарычнае.

Любая навука мае сэнс толькі тады, калі яна ўвасабляецца ў жыццёвую практыку. Філфак БДУ можа пахваліцца тым, што яго выпускнікі за патрабавання не толькі ў сферы школьнага навучання. Сярод супрацоўнікаў і нават кіраўнікоў амаль усіх літаратурных музеяў краіны, дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Беларусі, асобных раённых краязнаўчых музеяў, аддзелаў рэдкіх кніг і рукапісаў буйнейшых бібліятэк – нашы былыя сту-

дэнты, у тым ліку тыя, што прайшлі факультату «Прыкладнае літаратуразнаўства». Нядаўна была прапанавана студэнтам яшчэ адна форма практычнай літаратурна-краязнаўчай працы, ініцыятарам якой стаў вядомы вучоны і пісьменнік, доктар філалагічных навук Адам Восіпавіч Мальдзіс. Пад яго кіраўніцтвам і з яго непасрэдным удзелам ужо каторы год вядзецца работа па стварэнні краязнаўчага даведніка «Літаратурныя мясціны Беларусі». Дайшла чарга і да сталічнага Мінска. Работы тут – процьма. Неабходна зафіксаваць і дзесяткі вуліц з імёнамі пісьменнікаў (прычым, не толькі беларускіх), і розныя помнікі, мемарыяльныя знакі, прысвечаныя літаратарам, і ўстановы, названыя ў іх гонар. Трэба выявіць і ўлічыць, хто з твораў прыгожага пісьменства і на якіх могільках (Усходніх, Паўночных, Вайсковых, Каляварыйскіх ці нейкіх іншых) знайшоў вечны спачын... З усім гэтым, зразумела, аднаму-двум чалавекам не справіцца.

І вось Адам Восіпавіч завітаў на родны яму філфак БДУ, завітаў да студэнтаў спецыяльнасці «Беларуская філалогія», якія пачалі авалодваць асновамі прыкладнага літаратуразнаўства. Уважліва слухалі яго першаккурснікі Іра Агеева, Алеся Брыцкая, Алена Ермаковіч, Іра Ляхновіч, Валерый Прычыней, Дар'я Сёмуха, Зміцер Трафімчук, Кацярына Чуракова і інш. – звыш трыццаці будучых краязнаўцаў. Задавалі пытанні. Прасілі аўтографы. З радасцю згадзіліся дапамагчы карыфееў беларускага літаратурнага краязнаўства. Неўзабаве некалькі студэнцкіх «брыгад» адправяцца на пошукі запаветных літаратурных мясцін беларускай сталіцы. Зусім магчыма, што ў выніку гэтых вандровак, апрача непасрэднай дапамогі ў стварэнні літаратурнай біяграфіі Мінска, удасканалення надпісы на некаторых вулічных шыльдах (з беларускімі надпісамі ў нас часам проста бяда), з'явіцца на пачатку вуліц паведамленні пра пісьменнікаў, імёнамі якіх уганараваны гэтыя вуліцы, добраўпарадкаюцца магільныя некаторых забытых пісьменнікаў...

Краязнаўцы – сапраўдныя патрыёты Бацькаўшчыны. Калі мы вучымся быць краязнаўцамі – значыць, мы вучымся быць патрыётамі. І гэта вельмі радасна.

Вячаслаў РАГОЙША, прафесар, загадчык кафедры тэорыі літаратуры БДУ

Нарадзіўся Фёдар Ігнатавіч Стравінскі 8(20) чэрвеня 1843 года ў в. Новы Двор Рэчыцкага павета Мінскай губерні. Шляхецкі род Стравінскіх герба «Сулма» быў вядомы ў Вялікім княстве Літоўскім з пачатку XVI стагоддзя. Радавод той галіны, з якой паходзіў Фёдар Ігнатавіч, даследчыкам удалося прасачыць да сярэдзіны XVI стагоддзя.

Бацька Ф. Стравінскага, Ігнат Ігнатавіч, меў агранічэную адукацыю, наймаўся кіраваць памешчыцкімі маёнткамі, але асаблівых поспехаў у гэтым не дасягнуў і сям'я жыла небагата. Маці – Аляксандра Іванаўна (да замужжа Скараходава) – займалася хатняй гаспадаркай, выхоўвала дзяцей, але потым разыйшлася з мужам і вярнулася да бацькоў.

Спачатку Фёдар Стравінскі атрымлівае хатнюю адукацыю пад наглядом маці, якая мела добры голас і любіла спяваць. А дзесьці ў сярэдзіне 1850-х гадоў (дакладна ўстанавіць пакуль не ўдалося) паступае ў Мазырскае дваранскае вучылішча. У 1859 годзе сям'я пераязджае на Украіну і да 1861 года Стравінскі вучыцца ў Нежынскай гімназіі, а ў 1861 годзе паступае ў Мазырскаю гімназію і заканчвае ў чэрвені 1865-га. Пэўны адбітак на фармаванне светапогляду Ф. Стравінскага наклалі падзеі 1863 года, калі ў хваляванні супраць царскай улады ўдзельнічалі і вучні Мазырскай гімназіі.

Успамінаючы пра гады вучобы Фёдара Стравінскага ў Мазырскай гімназіі, адзін з яго былых настаўнікаў у сваім «Развітальным слове майму вучню новапрадстаўленаму Фёдору Ігнатавічу Стравінскаму», якое было надрукавана ў «Віленском вестнике» ў 1902 годзе (№ 292), адзначае: «Высокі, стройны і прыгожы юнак гэты вылучаўся сваёй дабраваханасцю. Вучыўся ён у мяне старанна і адказваў урокі не ў зубронне, а толкам. Мала таго, ён звяртаўся да мяне з рознымі пытаннямі па літаратуры і ў пазакласны час. Я ахвотна задавальняў яго цікавасць». У вучнёўскіх хоры «...Стравінскі заняў першае месца і хутка прыцягнуў увагу ўсяго горада».

У чэрвені 1865 года Фёдар Стравінскі заканчвае Мазырскаю гімназію і паступае на юрыдычны факультэт Новарасійскага ўніверсітэта, але ў студзені 1866-га пераводзіцца на юрыдычны факультэт Кіеўскага ўніверсітэта. Тут, у Кіеве, у снежні 1866 года і ў лютым наступнага ён удзельнічае ў аматарскіх спектаклях па п'есе М. Астроўскага «Ваявода». У маі 1868 года ўпершыню выступае перад гледачамі ў якасці спевака-саліста, выконвае партыю Гульельма з оперы В.А. Моцарта «Усе яны такія» («Cosi fan tuttle»).

Фёдар Стравінскі

Нягледзячы на імкненне зарабіць самому і на дапамогу брата Аляксандра, які да гэтага часу быў ужо афіцэрам, усё вастрэй адчуваецца недахоп сродкаў. Ён вымушаны быць вельмі ашчадным, улічваць літаральна кожную капейку, што накладзе ў далейшым адбітак на некаторыя рысы яго характару. Ф. Стравінскі пакідае Кіеўскі ўніверсітэт і паступае ў Нежынскі юрыдычны ліцэй, дзе таксама прымае актыўны ўдзел ў студэнцкім і царкоўным хорах, выступае ў аматарскіх спектаклях. У сакавіку 1869 года ён выконвае ў Нежыне арыю Сусаніна ў оперы М. Глінкі «Жыццё за цара», у маі гэтага ж года – арыю Мельніка ў оперы А. Даргамыжскага «Русалка», выконвае і рускія раманы.

У 1869 годзе ён заканчвае Нежынскі ліцэй і ў ліпені ад'язджае ў Кіеў, а ў кастрычніку – у Пецярбург. Тут Фёдар некаторы час вагаецца, які жыццёвы шлях абраць: паступаць у кансерваторыю або ў Акадэмію мастацтваў. Справа ў тым, што ён меў не толькі талент спевака і акцёра, але і дар мастака, які праявіўся яшчэ ў Мазырскай гімназіі. Аднак перамагае спявак, і ў кастрычніку 1869 года Ф. Стравінскі быў залічаны стыпендыятам у Пецярбургскую кансерваторыю. Першымі яго настаўнікамі тут сталі П. Рэпетто, Э. Віярдо і Г. Нісен-Саламон. Каб атрымаць сродкі для жыцця, ён паралельна з вучобай служыць у канцылярыі Рускага музычнага таварыства (РМТ), якое было створана ў 1859 годзе ў Пецярбургу па ініцыятыве А. Рубінштэйна (яно праіснавала да

Спявак з сям'ёй

1917 года). Некаторую матэрыяльную дапамогу Ф. Стравінскаму працягвае аказваць і брат Аляксандр.

У верасні 1871 года Стравінскі пераходзіць у клас прафесара К. Эверардзі. Ён выступае на музычных вечарах у кансерваторыі, на канцэртах РМТ. 27 лютага 1873 года на выпускным спектаклі Ф. Стравінскі ўпершыню выступае ў ролі дона Базіліо ў оперы Дж. Расіні «Севільскі цырульнік». У сакавіку на адным з выступленняў у ролі дона Базіліо прысутнічае антрэп'ёнёр Кіеўскага операга тэатра Ф. Бергер, які прапануе яму паступіць у яго трупы, і 15 сакавіка Фёдар Стравінскі падпісвае свой першы кантракт на выка-

нанне партый першага баса ў Кіеўскім оперным тэатры з 15 жніўня 1873 года да вялікага посту 1874-га з акладам 150 рублёў у месяц.

7 мая на выпускным вечары класа прафесара К. Эверардзі Фёдар Стравінскі выконвае рэпертуар М. Мусаргскага

Ролі Стравінскага – Мефістофель («Фауст» Ш. Гуно) і Фарлаф («Руслан і Людміла» М. Глінкі)

«Цар Саул», што паклала пачатак цеснай сувязі спевака з творчасцю сучасных яму рускіх кампазітараў. 26 мая 1873 года Фёдар Ігнатавіч атрымлівае атэстат аб заканчэнні Пецярбургскай кансерваторыі і ў жніўні ад'язджае ў Кіеў. 22 жніўня ён ужо выступае на кіеўскай сцэне: выконвае партыю графа Рудольфа ў оперы В. Беліні «Самнабула», а 11 верасня – партыю Мефістофеля ў оперы Ш. Гуно «Фауст». У далейшым у гэтай оперы, а таксама ў оперы А. Байто «Мефістофель» Ф. Стравінскі выконваў гэту партыю 125 разоў. 24 кастрычніка 1873 года ён ўпершыню выступае з партыяй Руслана ў оперы М. Глінкі «Руслан і Людміла» (якую выконвае 9 снежня на сваім першым бенефісе).

У зімовым сезоне 1873–1874 гадоў у Кіеве Стравінскі выконвае партыю Руслана, Мефістофеля, Сільвы ў оперы Дж. Вердзі «Эрнані» і дона Базіліо ў «Севільскім цырульніку» Дж. Расіні. Па заканчэнні зімовага сезона ў Кіеве Ф. Бергер заключае з Ф. Стравінскім кантракт з 1 красавіка па 1 жніўня 1874 года для выступлення ў тэатрах Адэсы і Екацярынаслава (цяпер

Днепрапятроўск). Ён ужо набыў вядомасць у кіеўскіх аматараў музыкі і Бергер прапануе яму 250 рублёў у месяц.

У пачатку красавіка операй «Фауст» Ш. Гуно адкрыўся тэатральны сезон у Адэскім тэатры. У оперы «Руслан і Людміла» Ф. Стравінскі выконвае партыю Мефістофеля, а 30 красавіка ўпершыню партыю Фарлафа, якую потым выконваў 132 разы і якая прынесла яму шырокую вядомасць. У Адэскім тэатры ён ўпершыню выконвае партыю лорда Кокбурна (Мілорда) у оперы Дж. Абера «Фра-Д'ябло» і партыю французскага арыстакрата XVI стагоддзя графа Сен-Бры ў оперы Дж. Майербера «Гугеноты», якая потым уваходзіць у яго пастаянны рэпертуар (Фёдар Стравінскі выконваў яе 90 разоў). Таленавітага спевака цэлла прымаюць гледачы, добрыя рэцэнзіі даюць тэатральныя і музычныя крытыкі.

Поспеху Ф. Стравінскага як артыста ў гэты час спрыяюць не толькі талент, выдатны якасці спевака, удумлівая праца над кожнай партыяй, але і вялікі эмацыянальны ўздзеянне. Усё мацней разгараецца яго каханне да Ганны Кірылаўны Халадоўскай (1854–1939). Бацька яе памёр ужо, а маці не згаджаецца на шлюб дачкі з артыстам. Свае прасякнутыя вялікім пачуццём пісьмы ён вымушаны дасылаць на імя Варвары Мікалаеўны Халадоўскай,

цёткі нявесты, якая падтрымлівае загаханых. Ганна працягвае настойліваць, маці дае згоду, і 24 мая 1874 года ў Кіеве адбываецца вяселле Фёдара Стравінскага і Ганны Халадоўскай. Літаральна праз тыдзень ён вяртаецца ў Адэсу, дзе выконвае партыю Сен-Бры, Фарлафа, Руслана, Мілорда.

Пасля заканчэння адэскага сезона Ф. Бергер заключае з Ф. Стравінскім кантракт з 15 жніўня 1874 года да вялікага посту 1875-га для выступленняў на елізаветградскай і харкаўскай сцэнах з аплатай 250 рублёў у месяц да 1 кастрычніка, і 300 рублёў з 1 кастрычніка. У Елізаветградзе (цяпер Крамянчуг) Стравінскі ўпершыню выконвае партыю Мельніка ў оперы М. Даргамыжскага «Русалка».

Пасля заканчэння выступленняў у Елізаветградзе Стравінскі вяртаецца ў Кіеў. Увесь 1875 год і да сакавіка 1876-га Стравінскі працуе ў Кіеве. Тут ён ўпершыню выконвае партыю Каспара ў оперы К. Вебера «Вольны стралок»

(«Freischütz», на расійскай сцэне ішла пад назвай «Чарадзейны стралок»), Марселя ў «Гугенотах» Дж. Майербера, Спарфучыле ў оперы Дж. Вердзі «Рыгалета». Нязменным поспехам карыстаецца яго выкананне партыі Мефістофеля, балады і романсаў з твораў М. Глінкі, А. Даргамыжскага, Дж. Расіні і іншых кампазітараў.

Можна толькі ўявіць, з якім натхненнем выконваў артыст партыю Сен-Бры ў оперы «Гугеноты» 1 кастрычніка 1875 года, бо менавіта ў гэты дзень у Фёдара і Ганны Стравінскіх нарадзіўся першынец – сын Раман.

У студзені 1876 года Стравінскі ўпершыню выконвае партыю Кардынала ў оперы Ж. Галеві «Жыдоўка» (на савецкай сцэне вядома пад назвай «Дачка кардынала»), а 11 сакавіка – партыю Сусаніна ў оперы М. Глінкі «Жыццё за цара». 28 сакавіка спектаклем «Фауст» закрыўся зімовы сезон у кіеўскай оперы. Паспех Фёдара Стравінскага быў такім вялікім, што дырэктар тэатра прыйшлося звярнуцца да гарадскіх уладаў з просьбай забяспечыць парадак падчас раз'езду артыстаў і гледачоў з тэатра, а паліцыя нават завяла «Дело о чрезмерных выражениях одобрения публики артисту Стравинскому».

За 3 гады выступленняў на сцэнах Кіева, Адэсы і Елізаветграда Ф. Стравінскі прыняў удзел у 187 спектаклях.

У красавіку 1876 года Фёдар Ігнатавіч Стравінскі пераязджае ў Пецярбург і тут 18 красавіка выступае з дэбютам у партыі Мефістофеля ў оперы Ш. Гуно «Фауст», а 23 красавіка – у партыі Фарлафа ў оперы «Руслан і Людміла». Так пачынаецца яго праца ў Марыінскім імператарскім тэатры, з якім будзе звязана ўсё далейшае жыццё. Фёдар Ігнатавіч прыйшоў у гэты тэатр, калі па ўсёй Расійскай імперыі і далёка за яе межамі грывела тэатральная слава Восіпа Афанасьевіча Пятрова. Літаральна праз некалькі дзён пасля дэбюту Ф. Стравінскага, 21 красавіка, адзначалася 50-годдзе опернай дзейнасці В. Пятрова. Удзячная публіка сама правезла карэту гэтага вялікага артыста ад тэатра да яго дома.

Дом Стравінскі на Краваіным канале ў Пецярбургу

20 кастрычніка Ф. Стравінскі ўпершыню выконвае партыю Рангоні ў оперы М. Мусаргскага «Барыс Гадуноў», а 24 лістапада на прэм'еры оперы П. Чайкоўскага «Каваль Вакула» выступае ў партыі Святлейшага (князя Г. Падёмкіна. – В.К.). Затым у снежні 1876 – красавіку 1877 гадоў ён выконвае партыю графа Цюрынскага ў оперы Р. Вагнера «Тангейзер», Камандора («Каменны госць» М. Даргамыжскага), Ваза («Макавей» А. Рубінштэйна), Рамфіса («Аіда» Дж. Вердзі).

Васіль КУШНЕР
(Заканчэнне будзе)

¹ Газетны варыянт. Палкам артыкул змешчаны ў зборніку «Славытыя імёны Вацкаўшчыны», выпуск 2, набыць які можна ў рэдакцыі «КТ».

(Заканчэнне. Пачатак у № 39)

Шмат карыснага атрымалі тыя з удзельнікаў з'езда, што прысутнічалі на пасяджэннях круглых сталаў: «Беларуская дзяржаўнасць» (вядучы – беларускі навуковы і грамадскі дзеяч з Масквы Алесь Каўка), «Беларуская культура» (доктар філасофскіх навук Уладзімір Конан), «Беларуская гаспадарка» (дырэктар Інстытута эканомікі АН Беларусі, акадэмік Генадзь Лыч), «Беларуская дыяспара» (Валянцін Грыцкевіч з Пецярбурга).

Ва ўдзельнікаў з'езда хапіла тэарэтычных ведаў і практычнага досведу для складання глыбока ўзважаных выніковых дакументаў, у іх ліку: Дэкларацыя аб прынцыпах нацыянальнага дзяржаўнага будаўніцтва, Заява па вайсковым пытанні, шэраг зваротаў да беларусаў замежжа, беларускага народа. Галоўным у змесце ўсіх гэтых дакументаў была накіраванасць на далейшае паглыбленне шматбаковых сувязяў паміж метраполіяй і яе дыяспарай, ад чаго несумнеўную выгаду мелі б і адна і другая.

Дуку, настрою форуму ў поўную меру адпавядала культурная праграма. Радавала не толькі высокапрафесійнае майстэрства, але і яго нацыянальны характар. Гэта сёння бюджэтныя вакальна-інструментальныя ансамблі могуць з 10 пелень не выканаць ніводнай беларускамоўнай і атрымаць ад дзяржавы высокія ўзнагароды, а ў тыя дні панавала нацыянальнае ў выступленнях артыстаў. Кіравалі сектарам культуры на працягу абслугоўвання ўдзельнікаў з'езда першы намеснік міністра культуры Уладзімір Гілеп і інспектар гэтага міністэрства Уладзімір Мамонька.

Не было аніводнага рэспубліканскага перыядычнага органа, дзе б не выступіў той ці іншы замежны дэлегат з'езда. Некаторыя афіцыйныя газеты прысвячалі з'езду цэлыя старонкі. З такіх матэрыялаў чытачы пачыналі разумець, што, каб не два таталітарныя, гітлераўскі і сталінскі палі-

тычныя рэжымы, сярод беларусаў не было ні калабарантаў, ні партызанаў. Такое разуменне мела велізарнае значэнне для сацыяльна-палітычнай кансалідацыі беларускага грамадства. З усіх афіцыйных рэспубліканскіх газет найбольш падрабязна гэтую падзею асвятляла «Звязда». Па ўказанні Міністэрства інфармацыі Беларусі яе рэдакцыя падрыхтавала спецыяльны выпуск.

Заканчыўся з'езд абраннем кіраўнічых органаў ЗБС «Бацькаўшчына». Па просьбе Васіля Быкава ён быў вызвалены з пасады прэзідэнта. На гэтую адказную пасаду абралі вядомага грамадскага дзеяча, акадэміка Радзіма Гарэцкага.

Ад многіх непасрэдных удзельнікаў той, не так ужо і блізкай падзеі чуў і сам прытрымліваючыся такой думкі, што Першы з'езд беларусаў свету прайшоў на высокім узроўні, адпаведна еўрапейскім стандартам. Таму лічу цалкам лагічным гэтую гістарычную важнасць падзеі адзначыць пасля завяршэння капітальнага рамонтнага тэатра ўсталяваннем мемарыяльнай дошкі пры ўваходзе ў яго, а кнігу «Першы з'езд беларусаў свету (8–10 ліпеня 1993, г. Мінск): Матэрыялы і дакументы» (Мн., 1997) падарыць бібліятэцы тэатра.

З усіх удзельнікаў гістарычнага форуму беларусаў свету, у тым ліку і аўтар гэтых радкоў, мала хто думаў, што выказаным на ім слухным прапановам наканавана не больш, як толькі зас-

тавацца на паперы. Проста не верылася, што ў нас не стане сіл і жадання, каб спаўна выкарыстаць дадзены гісторыяй шанец дзеля ўсталявання, развіцця цесных кантактаў з людзьмі, большая частка з якіх вымушана была прамяняць дарагую Бацькаўшчыну на мачыху-чужыну.

Калі ў 1997 годзе Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» пачало вырашаць канкрэтныя пытанні па правядзенні чарговага Другога з'езда, яно не адчула аніякай падтрымкі ад уладных структур. З вялікімі цяжкасцямі ўдалося адшукаць памяшканне, неабходнае для гэтай мэты. Ім, як і ў час папярэдняга з'езда, стаў тэатр,

што з Рэспублікі Беларусь толькі ў ЗША штогод выязджае жыць прыкладна адна тысяча чалавек, сярод якіх заўжды нямала высокакваліфікаваных спецыялістаў. Міне пэўны час і хтосьці з іх абавязкова зробіць сабе кар'еру ў эканамічнай, фінансавай, банкаўскай дзейнасці. Ці ж наша дзяржава не павінна будаваць свае стасункі з прадстаўнікамі новай хвалі эміграцыі так, каб яны канчаткова не парывалі сувязі з Бацькаўшчынай, усяляк садзейнічалі яе ўдзелу ў розных формах міжнароднага супрацоўніцтва? Такое само па сабе не адбудзецца. Гэта падуладна адмысловай дзяржаўнай структуры, але толькі пры абавязковай апору на ЗБС «Бацькаўшчына», у якой на сёння назапашаны багацейшы вопыт.

Адсутнасць так неабходнага паразумення паміж афіцыйнымі ўладамі і грамадскасцю ў пытаннях працы з нашымі замежнымі супляменнікамі перашкаджае развязванню і многіх іншых праблем. У час пасяджэнняў Рады ГА «Бацькаўшчына» не раз узнімалася пытанне пра мэтазгоднасць арганізацыі ў Мінску дзён культуры беларускай дыяспары. Дзякаваць Богу, у яе ёсць такія мастацкія калектывы, у якіх не грэх было б падвучыцца павазе да ўсяго нацыянальнага нашым нават прафесійным дзеячам культуры. Зразумела, для арганізацыі дзён культуры беларускай дыяспары патрэбны такія велізарныя фінансавыя сродкі, што «Бацькаўшчыне» нават і думка не прыйдзе ў голаў пра зладжанне такога буйна-маштабнага агульнанацыянальнага мерапрыемства. А вось правесці яго супольна з адпаведнымі дзяржаўнымі структурамі – такое жаданне ёсць у штаба беларускай дыяспары. Дарэчы, у некаторых створаных на постсавецкай

прасторы краінах такога роду грамадска-дзяржаўныя мерапрыемствы са сваімі суродзічамі рэгулярна ладзяцца, ад чаго ў выйгрышы і метраполія, і дыяспара.

Шматвяковая, буйная па ліку ў дачыненні да агульнай колькасці насельніцтва метраполіі, беларуская дыяспара практычна знаходзіцца па-за полем зроку навуковых даследаванняў. Па яе гісторыі, культуры выходзяць працы пераважна толькі публіцыстычнага характару. Гэта крайне ненармальнае з'ява. Лічу, што ўжо ў самы бліжэйшы час і ў Рэспубліцы Беларусь павінны разгарнуцца буйна-маштабныя навуковыя даследаванні ўсяго комплексу пытанняў, звязаных з гісторыяй і сучаснасцю, жыццём нашай паўзабытай навуковымі калектывамі дыяспары. Мэтазгодна ажыццяўленне такіх даследаванняў сканцэнтравана ў Інстытуце гісторыі Нацыянальнай Акадэміі навук, стварыўшы пры ім адмысловы аддзел.

Прыкладна год застаецца да правядзення чарговага, ужо пятага па ліку, з'езда беларусаў свету. Часу не так і багата для падрыхтоўкі. Было б пажадана гэтае агульнанацыянальнае мерапрыемства арганізаваць у духу традыцый Першага з'езда беларусаў свету, даць людзям яшчэ раз перажыць той незабыўны ўзнёслы патрыятычны настрой. І гэта цалкам рэальна пры ўмове поўнага ўзаемапаразумення паміж ГА «ЗБС «Бацькаўшчына» і ўрадам Рэспублікі Беларусь. Больш чым трохмільённая беларуская дыяспара заслугоўвае да сябе пасапраўднаму бацькоўскай увагі як з боку дзяржавы, так і грамадскасці.

*Леанід ЛЫЧ,
доктар гістарычных навук, прафесар*

У прэзідыуме: В. Быкаў, С. Шушкевіч, Г. Сурмач, Л. Казыра, А. Каўка, М. Дзіямчук

Ад «КТ». Той, хто сочыць за культурнымі падзеямі ў Расіі (па тэлебачанні, прэсе), даўно заўважыў, што тэму вяртання сваіх культурных каштоўнасцяў Расія праводзіць за сваімі межамі дзякуючы рускай дыяспары, якая актыўна ўключылася ў такі няпросты накірунак дзейнасці расійскіх палітыкаў.

У яе (Расіі) даўно склаліся добрыя, а галоўнае, узаемакарысныя адносіны з суайчыннікамі, як у блізкім, так і далёкім замежжы.

Чаму ж мы не можам узяць расійскі прыклад за ўзор адносінаў да сваіх эмігрантаў? Чаму ж мы не можам выкарыстоўваць трохмільённую дыяспару беларусаў, раскіданую па абшарах свету, для нацыянальнага яднання, для вяртання жывых беларусаў дадому (бо мёртвыя ўжо пачалі вяртацца)? Чаму мы не можам з іх дапамогай вяртаць (альбо хоць бы вывучаць) нашу гісторыка-культурную спадчыну, якая рознымі шляхамі апынулася за межамі краіны?

Такія пытанні можна было б падняць, абмеркаваць і пачаць вырашаць на чарговым Сходзе беларусаў свету, пра які так дбае Леанід Лыч. З карысцю для дзяржавы, калі яна шчыра адкрые свае абдымкі суайчыннікам з усіх канцоў свету.

Уладзімір ГІЛЕП

«Дзетці Інбелкульту» (нашчадкі супрацоўнікаў Інстытута беларускай культуры): Радзім Гарэцкі, Алесь Бабарэка, Майя Кляшторная, дачка А. Смоліча, Вітаўт Кіпель

Царкоўнае крэацыва

Абраз Маці Божай Бялыніцкай

Наконт паходжання цудадзейнага абраза і даты яго з'яўлення ў Бялынічах існуюць самыя разнастайныя легенды. Паводле адной з іх, якой прытрымліваюцца праваслаўныя вернікі, з'яўленне абраза ў мяс-

тэчку адносіцца да першай паловы XII стагоддзя і звязана з нападам мангола-татар на Кіеў. Калі Батый спустошыў гэты горад, то некалькі манахаў, узяўшы з сабой старажытны абраз візантыйскага стылю, па Дняпры накіраваліся на поўнач. Плывучы па Друці, іхню ўвагу прыцягнула пакрытая лесам гара. Тут яны і вырашылі заснаваць свой манастыр з царквою святога прарока Ільі. З першай жа ночы ад святога абраза пачалі зыходзіць промні, і манахі ўмацаваліся спадзевам на міласэрнасць Бога: для іх пачаліся, як сведчыць легенда, ясныя дні і светлыя, ці белыя, ночы. Менавіта ад гэтага выводзіцца і назва неўзабаве заснаванага тут паселішча: *Бельночы – Бялынічы*.

З гістарычных крыніц вядома, што 1 сакавіка 1624 года вялікі гетман літоўскі князь Леў Сапега засноўвае ў Бялынічах, якія з'яўляліся адным з вотчынных яго маёнткаў, кармеліцкі кляштар і будзе касцёл. Неўзабаве храм пачынае праслаўляцца цудатворным абразам.

4 кастрычніка 1634 года Бялынічы, гаспадаром якіх становіцца

Сапегаў сын Казімір, атрымліваюць ад караля польскага і вялікага князя літоўскага Уладзіслава Вазы прывілей на самакіраванне па тыпе магдэбургскага права. Акурат у гэтым жа годзе, паводле аднаго з паданняў каталікоў, у Бялыніцкі кармеліцкі кляштар завітаў падарожнік і намаляваў на іх просьбу абраз Маці Божай з Богадзіцем на руках, які пазней стаў цудатворным. Каталікі сцвярджаюць, што тым пілігрымам-жывапісцам насамрэч з'яўляўся сам анёл. І першапачатковы герб Бялынічаў, і арыгінал цудатворнага абраза аказаліся, на вялікі жаль, страчаныя.

Атрыманне мястэчкам права на самакіраванне садзейнічала развіццю гандлю, рамёстваў, культуры, дала жыхарам яго шмат новых выключных магчымасцяў у іх сацыяльна-эканамічным жыцці, прадастаўляла значна большыя юрыдычныя правы. Напрыклад, шматлікая катэгорыя жыхароў паселішча – мяшчане – зроўніваліся ў сваіх правах з прывілеяваным саслоўем – шляхтай.

Як сведчыць гісторыя, менавіта з 1634 года Бялынічы пачынаюць імкліва развівацца: яны ператвараюцца ў значны гандлёвы і рамесніцкі асяродак, пры кляштары кармелітаў дзейнічае друкарня з граверным цэхам, павялічваецца колькасць насельніцтва. А духоўная дзейнасць ксяндзоў і манахаў кляштара, наяўнасць у касцёле цудатворнага абраза Маці Божай, што абумоўлівала вялікі прыток паломнікаў, ператварылі мястэчка ў значны рэлігійны асяродак. Усё гэта паспры-

Каталіцкі варыянт абраза Маці Божай

ла таму, што Бялынічы набылі трывалую вядомасць і ўласную славу ва ўсім свеце.

Выпадкі цудаў, якія здзейсніў абраз Маці Божай Бялыніцкай, абвясчаліся ў вуснай і пісьмовай формах, у знак падзякі за выратаванне да яго людзі падносилі шматлікія і разнастайныя падвескі і пласцінкі з каштоўных металаў, у гонар святыні складаліся гімны.

Праваслаўны варыянт абраза Маці Божай

Беларуская Чэнстахова

У 1660 годзе чарговая пагроза вайны з Масковіяй наблізілася да Бялынічыны, што прымусіла мясцовых кармелітаў прыняць захады для ратавання касцельнай маёмасці і сваёй галоўнай рэліквіі – цудадзейнага абраза. Было вырашана ўвесь гэты скарб даставіць на часовае захаванне ў Кракаў. Калі ж падводы наблізіліся да Ляхавіцкай крэпасці, то, як сцвярджае паданне, коні самахоць спыніліся і не жадалі ісці далей. У гэтым здарэнні ўбачылі знак Божы і абраз пакінулі ў крэпасці.

Праз нейкі час пачалася амаль трохмесячная аблога Ляхавічаў войскамі маскоўскага ваяводы Хаванскага. Абаронцы паспяхова адбівалі кожны штурм. Сцвярджаецца, што дадала ім мужнасці і сілаў Маці Божая Бялыніцкая, перад абразам якой днямі і начамі не сціхалі малітвы. Беспаспяхова аблога крэпасці была знятая.

Не здолеў потым завалодаць Ляхавіцкай крэпасцю і шведы, якія некалькі разоў спрабавалі яе захапіць. І тут абаронцам бачылася дапамога Маці Божай Бялыніцкай. У кнізе фіксацыі цудаў, учыненых абразам Маці Божай Бялыніцкай, захавалася апісанне дзівоснага выратавання Ляхавіцкай крэпасці. Гэта дазволіла сучаснікам правесці параўнанне з вядомым заступніцтвам Чэнстахоўскага абраза. Менавіта таму Бялынічы ў XVIII–XIX стагоддзях называліся беларускай Чэнстаховой. А сам цудатворны абраз, які быў вернуты ў Бялынічы намаганнямі Алены і Ігнацыя Агінскіх, прыцягваў да сябе незлічоную колькасць паломнікаў усіх хрысціянскіх канфесій.

Пра славу сведчылі кароны

Да другой паловы XVII стагоддзя вядомасць абраза дасягнула небывалай вышыні, і таму бялыніцкія кармеліты хадайнічаюць перад Ватыканам аб каранацыі сваёй святыні і прыступіць да будаўніцтва новага касцёла. 13 красавіка 1756 года папа рымскі

Бенядыкт XIV (Ламберціні) падпісаў булу аб каранацыі цудатворнага абраза Маці Божай Бялыніцкай.

Сама каранацыя абраза прайшла толькі праз 5 гадоў – 20 верасня 1761 года. Гэта затрымка была звязана з пабудовай новага касцёла. Спонсарамі ўрачыстасцяў у асноўным выступілі ўладальнікі мястэчка – вялікі літоўскі маршалак Ігнацы Агінскі і яго жонка Алена.

Апоўдні, па апісанні польскага даследчыка Анджэя Бараноўскага, напярэдні гэтай падзеі ўсе прыбылыя ў мястэчка харугвы і дэлегацыі выйшлі на паўмілі ад Бялынічаў, каб урачыста сустрэць і суправаджаць кароны. А дзевятай гадзіне раніцы ў дзень самой каранацыі гарматы і музыкі абвясцілі пра ўрачыстасць. Пасля таго, як да алтара прадстаўнікі роду Агінскіх паднеслі кароны, былі зачытаны адпаведныя папскія дакументы і складзеныя літургія з казаннем і ўскладанне карон на абраз, якія суправаджаліся салютам. Пасля каранацыі адбываліся споведзі, набажэнствы. Некалькі наступных вечароў прадстаўнікі кляштара ў розных каталіцкіх ордэнаў ладзілі тэалагічныя дыспуты.

Такія кароны аздаблялі абраз

Абраз Маці Божай Бялыніцкай меў наступныя памеры: 2 аршыны і 2 вяршкі ў вышыню і 1 аршын і 8 вяршкоў – у шырыню (аршын = 71,12 см; вяршок = 4,4 см).

Срэбнапазалочаная рыза, якая ахутвала яго, была аздаблена мноствам каштоўных камянёў, залатымі фермуарамі, медальёнам з дыямантамі, брошкамі, каралямі, крыжыкамі. Галовы Божай Маці і Богадзіцяці вячалі кароны. Карона для Багародзіцы была выраблена са срэбра 84 пробы і пазалочана. Яна важыла 2 фунты і 6 лотаў (фунт = 409,7 г, лот = 12 г). Карона вячалася залатым крыжам, аздабленым па краях зярністымі дыямантамі. У сяродкрыжжы размяшчаўся вялікі дыямент. Ніжэй крыжа знаходзілася

разетка, акаймаваная бірузой, якая ўсярэдзіне мела брошку са смарагдам, абсыпаным брыльянтамі. Чатыры з іх мелі значны памер. Наверсе брошкі размяшчаліся дзве меншыя разеткі з дробнымі брыльянтамі, а левую з іх упрыгожваў высакародны апал. Прасцера ніжэй гэтай разетки была расквечана брыльянтамі і бірузой. Тут жа мацавалася і прадаўгаватая дыямантавая плітка.

Ніжэй сярэдняй вялікай разетки размешчаны яшчэ чатыры меншыя, з якіх дзве бакавыя ўпрыгожваліся па краях бірузой і мелі па яханце і жамчужыне. Дзве сярэднія былі абсыпаны дробнымі брыльянтамі і мелі па смарагдзе. Уверсе над разеткамі на шпілях мацавалася па адным аметысце. Паміж ніжнімі разеткамі знаходзіліся чатыры дыямантавыя крыжыкі з бірузовымі каменьчыкамі пасярэдзіне. Ніжэй гэтых разетак знаходзіліся чатыры рубіны і чатыры невялікія разеткі з бірузой. Ніз кароны ўпрыгожвалі пяць яхантаў і чатыры каменьчыкі бірузы. Вянец быў абкладзены чатырма жамчужнымі ніткамі.

Галаву Богадзіцяці таксама вячала срэбная, карона вагою 1 фунт з чвэрткаю і залатніком (залатнік = 4,26 г). Яе аздаблялі тыя ж самыя каштоўныя камяні, толькі меншых памераў. І толькі верхняя частка вялікай разетки мела яхант, а высакародны апал заняў месца смарагда.

У 1901 годзе чарговы настаяцель Бялыніцкага Раства-Багародзіцкага манастыра архімандрыт Сергій прадаў кароны за 1000 рублёў, якія спатрэбіліся для выплаты манастырскага доўгу.

Знікненне

Уноч з 11 на 12 красавіка (па старым календары) 1876 года адбылося перахрышчэнне касцёла ў Раства-

Лічыцца, што святы цудатворны абраз Маці Божай Бялыніцкай і крыж Лазара Богшы зніклі ў чэрвені – пачатку ліпеня 1941 года.

Шматлікія спробы адшукаць гэтыя рэліквіі, у тым ліку і ў краінах далёкага замежжа, пакуль поспеху не прынеслі.

Міхась КАРПЕЧАНКА

Лістапад

1 – **Даўгяла Дзмітрый Іванавіч** (1868, Шуміл. р-н – 1942), вучоны-гісторык, археограф, архівіст, крыніцазнавец – 140 гадоў з дня нараджэння.

1 – **Адамчык Вячаслаў Уладзіміравіч** (1933, Дзятл. р-н – 2001), пісьменнік, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа (1980) і Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Я. Коласа (1988) – 75 гадоў з дня нараджэння.

8 – **Ластоўскі Вацлаў Юстынавіч** (1883, Глыб. р-н – 1938), вучоны-гісторык, філолаг, этнограф, пісьменнік, публіцыст, літаратуразнавец, акадэмік НАН Беларусі, член-карэспандэнт Украінскай акадэміі грамадазнаўства ў Празе, грамадска-палітычны дзеяч – 125 гадоў з дня нараджэння.

11 – **Семчанка Павел Апанасавіч** (1938), мастак, педагог, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2002) – 70 гадоў з дня нараджэння.

12 – **Віцебскі абласны краязнаўчы музей** (1918) – 90 гадоў з часу заснавання.

17 – **Чапскі (Гутэн-Чапскі) Эмерык Карлавіч** (1828, Дзяржын. р-н – 1896 ці 1897), дзяржаўны дзеяч, калекцыянер, нумізмат – 180 гадоў з дня нараджэння.

Надышлі халады

У халодную пару года, асабліва калі ацяпленне не ўключана, мы часта спрабуем абгарэць сваё жыллё і службовыя памяшканні пры дапамозе электранагравальных прыбораў. І часта забываем аб правілах пажарнай бяспекі, а ўсе змешчаны пад напругай электрапрыборы ўяўляюць патэнцыйную небяспеку і могуць стаць прычынай пажару.

Шматгадовая статыстыка сведчыць аб рэзкім павелічэнні пажараў менавіта ў перыяд пачатку восеньскіх халадоў, прычынай якіх сталі электрабытавыя прыборы. Агнём знішчаюцца будынкі і кватэры грамадзян, маёмасць, атрымліваюць траўмы і гінуць людзі.

Пазбегнуць пажару і яго непараўных наступстваў вы зможаце, прытрымліваючыся пералічаных ніжэй правілаў:

– сыходзячы з дому, не забывайце адключыць электрапрыборы з сеткі;

– не дазваляйце дзецям карыстацца электранагравальнымі прыборамі;

– уключаныя прас, электраплітку і іншыя электрапрыборы варта ставіць на цеплаізаляцыйны падстаўкі;

– не ўключайце адначасова ў сетку некалькі электрапрыбораў вялікай магутнасці;

– не ставіце электранагравальныя прыборы блізка ад занавесак і не сушыце на іх рэчы і абутак;

– не пакідайце ўключаныя электрапрыборы без нагляду, не дапускайце іх перагрэву;

– сачыце за спраўнасцю ізаляцыйных прыводкі.

Пажар у ліфтавай шахце

1. Вы знаходзіцеся ў кабінце ліфта і адчулі моцны пах дыму – неадкладна паведаміце аб гэтым дыспетчару, націснуўшы кнопку «Выклік». Калі ліфт рухаецца, не спыняйце яго самі, дачакайцеся спынення. Калі выйдзеце з кабіны, заблакіруйце дзверы, каб ніхто не змог выклікаць ліфт.

2. Выклічыце пажарную

аварыйна-выратавальную службу па тэлефоне «101».

3. Калі ліфт спыніўся паміж паверхамі, падніміце шум, клічце на дапамогу.

4. Калі не можаце самастойна выбрацца з кабіны да прыбыцця пажарных закрыйце нос і рот насоўкай, рукавамі адзення.

А галоўнае, захоўвайце вытрымку і спакой, не паддавайцеся паніцы.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС

Малюнак Міколы ГІРГЕЛЯ

Мост праз раку Сакалянка каля Коханавы Талачынскага раёна

Фота Сяргея АБРАМОВІЧА

Адказы на крыжаванку змешчаную ў № 39

Уздоўж. 3. Памор'е. 5. Глобус. 8. Мальвіна. 9. «Аліварыя». 11. Асада. 12. Прылукі. 13. Коскі. 16. Асвячэнне. 19. Парк. 20. Стан. 23. Чарняўскі. 27. Залік. 28. Каханне. 29. Арлоў. 32. Цемрашал. 33. Снапчак. 34. Лётчык. 35. Кракаў.

Упоперак. 1. Трава. 2. Слова. 3. Помесь. 4. Мальдзіс. 6. Бардовіч. 7. Сеялка. 10. Ключ. 14. Каланча. 15. Межавік. 17. Вакар. 18. Насос. 21. Нумізмат. 22. Скарбчык. 24. Явар. 25. Касцёл. 26. Волкаў. 30. Марыя. 31. Спірт.

Восень развітання і журбы

У вянок земляку, сябру-паэту
Уладзіміру Дзюбу

Жыў надзеяй, жартаваў, смяяўся,
Гонячы ад сэрца прэч тугу.
З келіхам, а то й праз не магу –
Жыў надзеяй, жартаваў, смяяўся.

Спутаны бядой, на ланцугу,
Ды ў палон да мыліц не здаваўся.
Жыў надзеяй, жартаваў, смяяўся,
Гонячы ад сэрца прэч тугу.

Сон кароткі твой –
стаў вечным сном.
Дом зямны – раптоўна стаў
нябесным,
Быццам гэты быў нятулыны, цесны.
Сон кароткі твой –
стаў вечным сном.

У журбе рабіны за акном.
Неба ў смутку жураўлінай песні.
Сон кароткі твой –
стаў вечным сном,
Дом зямны – раптоўна
стаў нябесным.

Мікола ЧАРНЯЎСКИ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 г.)

Сёмая літара беларускага алфавіта. Мае паходжанне спалучэннем літары «е» з дыякрытычнымі (адметнымі) знакамі. У старажытнабеларускай пісьменнасці гук «о» пасля мяккіх зычных абазначаўся літарай «е» («медь»), спалучэннем «іо» («ліось»), а часамі па-свойму гучнай літарай «о» («всо»). У сучаснай беларускай мове абазначае лабіялязаваны (са своеасаблівым вымаўленнем) галосны гук «о» задняга раду сярэдняга пад'ёму і мяккасць папярэдняга зычнага («вёска» – «в'оска»), а ў пачатку слова, пасля галосных, «еў» і «ь» і апострафа – спалучэннем гукаў «йо» («ёрш» – «йорш»). Літара «ё» бывае вялікая і малая, мае адпаведную рукапісную і друкаваную форму. Пры класіфікацыйным падзеле мае значэнне «сёмы» (група «ё»), пры лічбавай нумарацыі – дадавае значэнне для адрознівання прадметаў пад адным абазначэннем.

Беларускія і пазамежныя фальклорнаўцы, пісьменнікі, выкарыстоўваючы значэнне гука і літары «ё» як у народным, так і ў спецыфічна навуковым значэнні (В. Дунін-Марцінкевіч, Ф. Багушэвіч, І. Насовіч, Я. Купала, Я. Колас, І. Мележ і інш.), глыбока засведчылі значэнне гукаў і на іх аснове літар «е» і «ё». Скажам, так простае, але шматзначнае: «Е ў цябе, куме, запалкі?» – «Ё». Тут і «е», і «ё» замяняюць не толькі асобныя словы, але і паняцці.

«ЁЛАЧКА» – вясельная ўрачыстасць, якая сімвалізуе дзявоцтва маладой і яе аднасць з маладым. Гэта – малое дрэўца ці яго верхавінка, а то нават і галінка (сасна альбо елка, летам – у асобных рэгіёнах часткі з пладовых дрэў). «Ёлачку» ўтыкалі ў асобны бохан хлеба, ухаршвалі рознакаляровымі стужкамі, маглі дадаваць свечкі. Упрыгожваючы запрашалі маладых дзяўчат, перад

віццём, каб яны зрабілі ўсё як след, іх частавалі. Рабілі ўсё ў суборную суботу, у час віцця спявалі адпаведныя песні, пасля заканчэння віцця паграбаваўся выкуп-пачастунак. У час вясельна стаяла на стале перад маладымі, а ў момант абраду звязвання маладых, расплятання касы і надзявання каптурка маладой (знак таго, што яна развітаецца з цнатлівасцю) на «ёлачцы» запальвалі свечкі. Калі ў працягу вясельна дзвалі каравай, то «ёлачку» разрывалі, а яе, зробленую ў хаце маладога, прыносілі да маладой. Мабыць, як знак запрашэння прыйсці з блаславеннем на жыхарства ў новы дом.

Ёўня – даўняя беларуская пабудова, дзе сушылі збожжа, каноплі, лён і інш. Прасцейшая, чым асець альбо восець, дзе быў пячны падагрэў. Ёўня звычайна была драўляная квадратная пабудова. У ёй столь засыпалі апілкамі, канплянымі і іншымі адыходамі, а ў кутку (каля ўваходу) рабілі печ (часамі без выйсця дыму). Снапы ставілі на тонкіх жэрдах (каб не было цвілі і без замінак праходзіла пячнае цяпло). Ёўня магла быць і лазняй.